

ตอนที่ 2

2.2 “กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตระพังโพล สีสักินดี (จุดตั้ง) กินน้ำโขงเมื่อ
แล้ง”

ข้อความในบรรทัดที่ 6-7 นี้ บอกให้ทราบว่าที่กลางเมืองสุโขทัยสมัยนั้นมีสระน้ำ
มีน้ำใส รสอร่อยเหมือนน้ำในแม่น้ำโขงเมื่อหน้าแล้ง ข้อที่ควรศึกษาในตอนนี้ คือ ตระพัง-
โพล-กินดี-น้ำโขง-เมื่อแล้ง

(1) ตระพังโพล คำ ตระพัง แปลว่า บ่อน้ำ หรือ สระน้ำ ทางภาคอีสานส่วน
มากเรียกว่า สระพัง และหมายถึง สระโดยเฉพาะ มิได้หมายถึงบ่อน้ำด้วย อย่างว่า

ขุนก็ แยกที่ น้ำบ่อแก้ว สระใหญ่มั่งงา
เป็น สระพัง หลวง เล็กปุนปานสว่าง.

(พระเชตพน. หน้า 81)

คำ โพล แปลว่า อันตราย เช่นในมหาเวศสันดรชาดกตำนานวณทศนา (หน้า 252)
ว่า “พระคุณของลูกเอ๋ย สงสารด้วยตรุณหน่อกษัตริย์ พราหมณ์มันทำ โพล เป็นสาหัสไม่
ปรานี” และในวรรณคดีภาคอีสานว่า

¹ หมายความว่า น้ำจะกัดแก้มพระวชิระชนิกหนึ่ง (ตุการเค็ดทางไปสืบหมากลางในภาคผนวก)

ท้อว่า ก็ยากตั้ง ก้านกิ่งวันทอง นี้แล้ว
ลุงจ๊ก ของเรีงญา ย่อมเซาวันหน้า
กล้วจ๊ก เป็นโพงค้อง เต็มใจมีมาก
อันว่า คำออกแท้ ทังบ้ำเหนียวอน ว่าเนอ.

(ท้าวฮุ่ง. หน้า 134)

เมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์โดยนัยดังกล่าวนี้ ตรีเพ็งโพง จึงน่าจะแปลว่า สระ-
อันตราย ซึ่งอาจเป็นสระน้ำที่เชื่อกันว่ามีสิ่งเป็นอันตรายสิงอยู่ เช่น ผีเสื้อน้ำเป็นต้นหรือ
มิฉะนั้นก็อาจเป็น สระศักดิ์สิทธิ์ก็ได้ ทั้งความปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา
ฉบับสมเด็จพระวันรัตน์ (หน้า 147-8) ตอนหนึ่งว่า “ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า แจ้ง
ว่าพระยาทั้งสองเป็นกบฏ จึงยกทัพหลวงเสด็จจากเชียงทองไปเมืองสวรรคโลก เสด็จไปทาง
สุโขทัย ก็ตั้งทัพหลวงท่าบวลักฤทธิชุม จึงทรงพระกรุณาบัญชาตรัสให้ชาวพ่อขุนมุน
พราหมณาจารย์ เอน้ำในบ่อพระสมภพนารต, แลเอน้ำ ตรีเพ็งโพงศรี¹ มาตั้งบูชาโดย
กิจพิธีกรรมเป็นน้ำสัตยาริษฐาน แลเอาพระศรีวิรัตนตรัยเจ้าเป็นประธาน ให้ท้าวพระยา
เสนาบดีมุขมนตรีทหารทั้งหลายกินน้ำสัตยาแล้ว ครั้นรุ่ง ทัพหลวงก็เสร็จขึ้นไปโดยทางเขา
ค้ำ” ซึ่งตรีเพ็งโพงศรี ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารนี้ น่าจะเป็นแห่งเดียวกับตรีเพ็ง
โพง ที่กล่าวไว้ในศิลาจารึก และคำจารึกนี้ หากแยกวรรคและให้คำอ่านว่า “มีน้ำตรีเพ็งโพง
ศรี ไสกินดี” ทั้งนี้ ชื่อสระนี้ก็จะเป็นอันเดียวกัน² แม้คำ สี่ จะเขียนเป็น ศรี ก็จะไม่เสีย
ความแต่อย่างใด เพราะสมัยโบราณนั้น การเขียน จะเขียนตามเสียงหรือตามมูลศัพท์ก็ได้ทั้ง
นั้น เช่นในไตรภูมิอภินิหาร จาวพระนามพระเจ้าอโศกมหาราชว่า พระศรีธรรมมา-
โสกราช บ้าง พระญาศีธรรมมาโสกราช บ้าง พระญาศีธรรมมาโสกราช บ้าง หากเป็นไปได้
ตามที่กล่าวนี้ ตรีเพ็งโพง (ศรี) ก็ต้องเป็นสระที่เชื่อกันว่า ศักดิ์สิทธิ์ มาเป็นเวลานาน สม-

1 ตรีเพ็งโพงสีมา (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พิมพ์แจกในงานศพนายไต้ลัง พรประภา พ.ศ.
2511 หน้า 138) พ.ศ. 2457 น. 237.

2 คูสารันสมเด็จในนิยายสารคดีปากร ปีที่ 17 เล่ม 5 หน้า 3 ค้วย

เด็จพระนเรศวรจึงได้โปรดฯ ให้นำน้ำในสระนั้นมาประกอบพิธีกรรม เพื่อความศักดิ์สิทธิ์
ดังกล่าว ที่บางท่านให้ความหมายของ สระพังไผ่ ว่า บ่ออัครวรย์ หรือ สระอัครวรย์ นั้น
ก็น่าจะมีความหมายว่าเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวนี้ คงไม่หมายเพียงว่าเป็นที่มีน้ำขังอยู่ตลอดปี
อย่างที่อาจมีบางท่านเข้าใจกัน

เรื่องสระพังไผ่นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาเล่าไว้ในเรื่อง
เที่ยวเมืองพระร่วง (หน้า 104) ว่า “เข้าประตูเมืองค้ำตะวันออกไปได้หน่อยถึงหมู่
บ้านในเมือง (ซึ่งมีอยู่ 3 หมู่บ้านด้วยกัน) หมู่บ้านนั้นตั้งอยู่ใกล้สระพังทองเป็นสระน้ำใหญ่
อันหนึ่ง ในเมืองนี้มีสระหรือสระพังสามแห่ง คือ สระพังทอง อยู่ค้ำตะวันออก สระพังเงิน
อยู่ค้ำตะวันตก สระพังสอ อยู่ค้ำเหนือ วัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลาง ในคำจารึกหลักศิลา
พระเจ้ารามคำแหง ก็มีกล่าวไว้ว่า “กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตรพวงไผ่ สีเสกินดี ทองกิน
น้ำโขงเมื่อแล้ง” ดังนั้น น่าจะกล่าวถึงสระพังเหล่านี้เอง”

(2) กินดี หมายความว่า กินอร่อย คือน้ำในสระนี้ใสสะอาด มีรสจืดสนิท ไม่
กร่อย ไม่เปรี้ยว ไม่เค็ม.

(3) น้ำโขง หมายถึงแม่น้ำโขง มีชื่อน้ำสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือชาวไทยและชาว
ลาวที่อยู่ตามลุ่มน้ำสายนี้ นิยมเรียกแม่น้ำสายนี้ว่า แม่น้ำของ เป็นพื้น แม้ในศิลาจารึกหลัก
ที่ 4 บรรทัดที่ 3 และบรรทัดที่ 18 ก็เรียกแม่น้ำสายนี้ว่า แม่น้ำของจะเห็นได้ในคำ “ไท-
ชาวอุชาวของ” และว่า “เมืองพลั่ว พันผ้งของ” จึงเป็นอันแสดงให้เห็นว่าชาวไทยสมัยสุโข
ทัยนั้นเรียกแม่น้ำสายนี้เป็นสองอย่าง คือ เรียกว่า แม่น้ำโขง บ้าง แม่น้ำของ บ้าง.

(4) เมื่อแล้ง หมายความว่า เมื่อหน้าแล้ง พิเคราะห์ตามเค้าเรื่องชวนให้เข้าใจ
ว่า แม่น้ำโขงหน้าแล้งในสมัยนั้นคงจะใสสะอาดจนสามารถดื่มได้ เพราะไม่มีน้ำป่าหลากมา
ทำให้ขุ่นและสกปรก

มีชื่อน้ำสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ ที่เปรียบน้ำสระพังไผ่ว่าใสและกินดีดังกิน
น้ำโขงเมื่อแล้งนั้น แสดงให้เห็นว่า พ่อขุนรามคำแหง (หรือผู้ร่างข้อความนี้) จะต้องเคย
ได้กินน้ำในแม่น้ำโขง โดยได้เคยไปหรือเคยอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำนั้นมาแล้ว จึงได้จารึกบอกภูมิหลัง
ไว้เช่นนั้น